

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

معاونت بررسی های اقتصادی

مروری بر شاخص سرمایه انسانی سال ۲۰۱۶

براساس گزارش مجمع جهانی اقتصاد

نگارنده:

فروغ کریمی

تیرماه ۱۳۹۵

مقدمه

سرمایه انسانی، به عنوان دانش و مهارت موجود در افراد که آنها را قادر به ایجاد ارزش افزوده می کند، می تواند بیشتر از هر منبع دیگری موفقیت یک کشور را در بلندمدت تضمین کند. برای رسیدن به بازدهی در هر کشور، این منبع باید به طور موثر به کار گرفته شود و در آن سرمایه گذاری صورت گیرد. از آنجا که سرمایه انسانی نه تنها برای بهره‌وری جامعه، بلکه برای عملکرد نهادهای سیاسی، اجتماعی و مدنی هر کشور نقشی ضروری دارد؛ درک از وضعیت فعلی و ظرفیت آن امری با ارزش خواهد بود. مجمع جهانی اقتصاد^۱ در گزارش ۲۰۱۶ سرمایه انسانی خود، با بررسی شاخص سرمایه انسانی^۲ در ۱۳۰ کشور دنیا، به رتبه‌بندی کشورها به لحاظ میزان توسعه و به کارگیری آن‌ها از سرمایه انسانی بالقوه خود، پرداخته است. در گزارش پیش رو جایگاه ایران در این رتبه بندی و مقایسه آن با دو کشور ترکیه و عربستان مورد بررسی قرار گرفته است.

معرفی شاخص سرمایه انسانی

مجمع جهانی اقتصاد برای محاسبه شاخص سرمایه انسانی دو معیار یادگیری و اشتغال در هر کشور را در مقیاس بین صفر (بدترین) تا ۱۰ (بهترین) و در بین ۵ گروه سنی مشخص «تا ۱۴ سال»، «۱۵ تا ۲۴ سال»، «۲۵ تا ۵۴ سال»، «۵۵ تا ۶۴ سال» و «بالای ۶۴ سال» ارزیابی می کند.

در ارتباط با وضعیت یادگیری در هر کشور معیارهای میزان ثبت نام در مقاطع تحصیلی، کیفیت آموزشی، میزان دستیابی به امکانات آموزشی و میزان یادگیری در محیط کار و در ارتباط با وضعیت اشتغال نیز معیارهای آسیب پذیری (شیوع کار کودکان)، میزان مشارکت اقتصادی هر گروه سنی و میزان مهارت آن‌ها مورد ارزیابی قرار می گیرد.

شاخص سرمایه انسانی در جهان

براساس رتبه بندی اخیر مجمع جهانی اقتصاد از شاخص سرمایه انسانی، سه کشور اول در این رتبه‌بندی در حالی به ترتیب نروژ، سوئیس و فنلاند بوده که در سال ۲۰۱۵ نیز این کشورها جزو سه کشور اول در این رتبه بندی بوده‌اند.

ژاپن، سوئد، نیوزلند، دانمارک، هلند، کانادا و بلژیک رتبه‌های چهارم تا دهم را در شاخص سرمایه انسانی سال ۲۰۱۶ به خود اختصاص داده‌اند.

^۱ World Economic Forum

^۲ Human Capital Index

شاخص سرمایه انسانی در ایران، عربستان و ترکیه

بر اساس آمارهای سازمان ملل متحد، ایران از سال ۲۰۰۵ وارد پنجره جمعیتی شده که تا ۴۰ سال به طول می انجامد. پنجره جمعیتی دوره ای است که در آن کمتر از یک سوم جمعیت خارج از سنین فعالیت (زیر ۱۵ سال و ۶۵ سال و بالاتر) و بیشتر از دو سوم جمعیت در سنین فعالیت (۱۵-۶۴ ساله) قرار داشته باشند. همانگونه که در جدول ۱ مشاهده می شود، سهم جمعیت در سن کار ایران (۶۴-۱۵ سال) از کل جمعیت بیش از ۷۱ درصد در گزارش اخیر مجمع جهانی اقتصاد اعلام شده است. کشور ترکیه نیز همزمان با ایران در سال ۲۰۰۵ وارد پنجره جمعیتی شده، اما بر اساس گزارش مذکور درحال حاضر سهم جمعیت در سن کار این کشور از کل جمعیت (حدود ۶۷ درصد) آن نسبت به ایران پایین تر است.

با این وجود، نرخ مشارکت اقتصادی که از نسبت جمعیت فعال به کل جمعیت به دست می آید، در کشور ترکیه بالاتر از ایران و نرخ بیکاری آن پایین تر است، لذا به نظر می رسد این کشور از پتانسیل های نیروی انسانی خود و فرصت جمعیتی به وجود آمده در مقایسه با ایران بهتر استفاده کرده است.

در ایران، علاوه بر اینکه سن جمعیت در سن کار از کل جمعیت نسبتاً بالا است، تقریباً ۷ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر از جمعیت دارای تحصیلات دانشگاهی هستند که ۹,۳ درصد از کل جمعیت کشور را تشکیل می دهد. این نسبت در کشورهای ترکیه و عربستان به ترتیب معادل ۷,۶ درصد و ۷,۹ درصد است.

جدول ۱- وضعیت کلان سه کشور ایران، ترکیه و عربستان - ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶

عربستان		ترکیه		ایران		شاخص
۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	
۶۸,۷	۶۸,۷	۶۶,۹	۶۴,۸	۷۱,۱	۷۰,۳	سهم جمعیت در سن کار (۱۵ تا ۶۴ سال) از کل جمعیت (درصد)
۵۲۰۱۰	۵۳۹۳۵	۱۹۷۸۸	۱۹۵۵۶	۱۶۴۶۳	۱۷۳۰۳	سرانه GDP بر اساس PPP و قیمت ثابت سال ۲۰۱۱ (دلار)
۲۵۴۵	۳۷۰۲	۶۰۲۸	۶۷۲۳	۷۴۵۳	۷۴۵۳	تعداد افراد با تحصیلات دانشگاهی (۱۰۰۰ نفر)
۷,۹	۱۲,۳	۷,۶	۸,۸	۹,۳	۹,۴	سهم افراد با تحصیلات دانشگاهی از کل جمعیت (درصد)
۵۴,۵	۵۴,۹	۵۰,۳	۴۹,۴	۴۴,۷	۴۵,۱	نرخ مشارکت نیروی کار (درصد)
۵,۶	۵,۷	۱۰,۲	۸,۷	۱۰,۴	۱۲,۹	نرخ بیکاری (درصد)

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

ایران در گزارش ۲۰۱۶ مجمع جهانی اقتصاد، با نزول ۵ جایگاه نسبت به سال ۲۰۱۵ رتبه ۸۵ام را در شاخص سرمایه انسانی در بین ۱۳۰ کشور مورد بررسی به دست آورده و نمره ۶۴,۱۶ از ۱۰۰ را به خود اختصاص داده است. جزئیات رتبه ایران و همچنین ترکیه و عربستان در گروه های سنی مختلف در سال ۲۰۱۶ و مقایسه آن با سال ۲۰۱۵ در جدول ۲ قید شده است.

جدول ۲- رتبه شاخص سرمایه انسانی به تفکیک گروه های سنی در ایران، ترکیه و عربستان- ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶

عربستان		ترکیه		ایران		گروه های سنی جمعیت
۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (در بین ۱۲۴ کشور)	۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (در بین ۱۲۴ کشور)	۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (از بین ۱۲۴ کشور)	
۸۶	۶۶	۵۹	۶۱	۴۴	۵۲	صفر تا ۱۴ سال
۶۸	۷۰	۴۴	۵۰	۶۹	۷۳	بین ۱۵ تا ۲۴ سال
۸۹	۹۷	۸۶	۷۷	۱۰۶	۹۵	بین ۲۵ تا ۵۴ سال
۹۱	۱۰۷	۸۱	۷۸	۱۰۲	۹۶	بین ۵۵ تا ۶۴ سال
۹۵	۱۱۵	۷۴	۷۰	۹۶	۹۰	بالای ۶۵ سال
۸۷	۸۵	۷۳	۶۸	۸۵	۸۰	کل جمعیت

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

براساس جدول ۲ در سال ۲۰۱۶ ایران بهترین رتبه را در گروه سنی ۰ تا ۱۴ سال با رتبه ۴۴ از ۱۳۰ کشور داشته و بدترین رتبه ایران نیز به گروه سنی ۲۵ تا ۵۴ سال با رتبه ۱۰۶ اختصاص داشته است. برای ترکیه بهترین رتبه مربوط به گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال و بدترین آن مربوط به گروه سنی ۲۵ تا ۵۴ سال بوده است. همچنین عربستان سعودی در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال بهترین رتبه و در گروه سنی بالای ۶۵ سال بدترین رتبه را به خود اختصاص داده است.

• گروه سنی صفر تا ۱۴ سال

جدول ۳ وضعیت رتبه ایران، ترکیه و عربستان در برخی از زیرمعیارهای آموزش در گروه سنی صفر تا ۲۴ سال را نشان می دهد.

نکات قوتی که در عملکرد ایران نسبت به سایر کشورها وجود دارد عمدتاً مربوط به گروه سنی ۰ تا ۱۴ سال می شود. ایران در نرخ ثبت نام مقطع ابتدایی گروه سنی ۰ تا ۱۴ سال با رقم ۹۹,۳۴ درصد، توانسته رتبه ۱۸ در دنیا و در نرخ ثبت نام متوسطه رتبه ۴۲ را کسب کند. همچنین ایران کمترین شکاف جنسیتی ثبت نام متوسطه در گروه سنی ۰ تا ۱۴ سال را

معاونت بررسی های اقتصادی

جدول ۳- مقایسه رتبه ایران، ترکیه و عربستان در معیار های منتخب (گروه سنی صفر تا ۱۴ سال) ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶

ترکیه		عربستان		ایران		معیار
۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (در بین ۱۲۴ کشور)	۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (در بین ۱۲۴ کشور)	۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (از بین ۱۲۴ کشور)	
۹۴	۷۱	۶۶	۶۱	۱۸	۳۱	نرخ ثبت نام مقطع ابتدایی
۲۱	۵۱	۸۰	۲۵	۴۲	۵۴	نرخ ثبت نام مقطع متوسطه
۸۸	۸۰	۶۴	۵۹	۵۳	۶۰	کیفیت مدارس ابتدایی
۹۳	۸۴	۱۰۶	-	۱	۸۸	شکاف جنسیتی ثبت نام متوسطه

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

داشته و توانسته در این شاخص جایگاه اول در دنیا را بدست آورد. از سویی در گروه سنی ۰ تا ۱۴ سال عربستان سعودی نسبت به ایران رتبه نامناسب تری را در سیستم آموزشی مقطع ابتدایی داشته است. رتبه عربستان در نرخ ثبت نام مقطع ابتدایی ۶۶ (با کسب رقم ۹۶,۴۸ درصد) بوده است؛ در حالی که ایران در شکاف جنسیتی ثبت نام در مقطع متوسطه بهترین عملکرد را در بین کشورها (با رتبه ۱) داشته اما عربستان جزو یکی از کشورهای با شکاف جنسیتی بالا در ثبت نام متوسطه (با رتبه ۱۰۶) قرار می گیرد.

• گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال

جدول ۴ و وضعیت رتبه ایران، ترکیه و عربستان در برخی از زیرمعیارهای آموزش و اشتغال در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال را نشان می دهد.

جدول ۴- مقایسه رتبه ایران، ترکیه و عربستان در معیار های منتخب (گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال) ۲۰۱۵ و

۲۰۱۶

ترکیه		عربستان		ایران		معیارها
۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (در بین ۱۲۴ کشور)	۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (در بین ۱۲۴ کشور)	۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (از بین ۱۲۴ کشور)	
۱۵	۲۵	۴۰	۴۱	۲۹	۴۵	نرخ ثبت نام آموزش عالی
۳۱	۲۸	۱۰۲	۱۱۲	۶۳	۶۴	نرخ ثبت نام فنی و حرفه ای
۸۳	۷۷	۴۲	۴۰	۸۶	۹۵	کیفیت سیستم آموزشی
۹۳	۸۸	۹۳	۶۸	۸۱	۷۷	نرخ دستیابی به آموزش ابتدایی
۹۰	۸۶	۹۰	۵۲	۵۲	۵۰	نرخ دستیابی به آموزش متوسطه
۷۳	۸۲	۱۳۰	۱۲۴	۱۱۵	۱۱۰	نرخ مشارکت نیروی کار

جدول ۴- مقایسه رتبه ایران، ترکیه و عربستان در معیار های منتخب (گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال) ۲۰۱۵ و

۲۰۱۶

ترکیه		عربستان		ایران		معیارها
۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	
(از بین ۱۳۰ کشور)	(در بین ۱۲۴ کشور)	(از بین ۱۳۰ کشور)	(در بین ۱۲۴ کشور)	(از بین ۱۳۰ کشور)	(از بین ۱۲۴ کشور)	
۸۱	۷۵	۱۰۵	۱۰۴	۱۰۳	۱۰۳	نرخ بیکاری

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال نیز به نظر می رسد ایران به نسبت در ثبت نام آموزش عالی وضعیت مناسبی داشته و با کسب رقم ۶۵,۹۶ در صد، رتبه ۲۹ در دنیا را به خود اختصاص داده است. رتبه ترکیه در این شاخص از ایران بهتر و برابر با ۱۵ و رتبه عربستان ضعیف تر و برابر با ۴۰ در سال ۲۰۱۶ می باشد.

بنظر می رسد کشور ترکیه در استفاده از سیستم های آموزش فنی و حرفه ای و وضعیت بمراتب بهتری نسبت به ایران و عربستان دارد و توانسته رتبه ۳۱ را در سال ۲۰۱۶ به خود اختصاص دهد. شاید یکی از دلایل نرخ مشارکت بالا و نرخ بیکاری پایین تر این کشور در این گروه سنی در استفاده موثرتر از سیستم های آموزش فنی و حرفه ای، نهفته باشد.

کیفیت سیستم های آموزشی ایران و ترکیه تفاوت چندانی از حیث رتبه جهانی نداشته ولی کیفیت سیستم های مذکور در کشور عربستان بالا بوده به نحوی که رتبه ۴۲ را در بین ۱۳۰ کشور جهان کسب نموده است.

موضوعی که ایران و عربستان در آن مشترک اند وضعیت نابسامان اشتغال و بیکاری جوانان در این دو کشور است. در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال عربستان بدترین نرخ مشارکت اقتصادی (با رتبه ۱۳۰ از ۱۳۰ کشور) و یکی از بیشترین نرخ های بیکاری (با رتبه ۱۰۵) را در دنیا داشته است.

نرخ اشتغال ناقص^۴ در گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال در این کشور نیز در رتبه ششم در دنیا قرار گرفته است.

^۳ Underemployment

^۴ افراد در رده سنی ۲۵ تا ۵۴ سال، در بیکاری ناقص مرتبط به ساعت کاری، (که به اشتغال پاره وقت نیز شناخته می شود) مایل و قادر هستند که ساعات بیشتری را مشغول به کار باشند.

• گروه سنی ۲۵ تا ۵۴ سال

جدول ۵ وضعیت رتبه ایران، ترکیه و عربستان در برخی از زیرمعیارهای آموزش و اشتغال در گروه سنی ۲۵ تا ۵۴ سال را نشان می‌دهد.

جدول ۵- مقایسه رتبه ایران، ترکیه و عربستان در معیارهای منتخب (گروه سنی ۲۵ تا ۵۴ سال) ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶

ترکیه		عربستان		ایران		معیار
۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (در بین ۱۲۴ کشور)	۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (در بین ۱۲۴ کشور)	۲۰۱۶ (از بین ۱۳۰ کشور)	۲۰۱۵ (از بین ۱۲۴ کشور)	
۹۰	۸۶	۸۷	۸۲	۸۴	۸۰	نرخ دستیابی به آموزش ابتدایی
۸۹	۸۵	۶۵	۶۲	۶۶	۶۳	نرخ دستیابی به آموزش متوسطه
۷۹	۷۶	۶۱	۵۹	۶۶	۶۴	نرخ دستیابی به آموزش عالی
۹۲	۸۱	۵۱	۵۴	۱۱۶	۱۱۸	آموزش کارکنان در محیط کار
۳۹	۳۹	۶۸	۷۱	۹۰	۹۵	پیچیدگی اقتصادی ^۰
۹۶	۶۸	۵۲	۵۰	۸۵	۸۳	سهم شاغلان با مهارت بالا
۷۷	۷۷	۱	۱	۸۶	۸۵	سهم شاغلان با مهارت متوسط
۸۳	۸۸	۷۹	۸۶	۷۸	۷۴	سهولت دسترسی به نیروی کار ماهر
۱۲۰	۱۱۷	۱۱۵	۱۱۱	۱۳۰	۱۲۳	نرخ مشارکت نیروی کار
۸۵	۶۸	۳۵	-	۱۲۹	۷۹	نرخ بیکاری

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

ترکیه در گروه سنی ۲۵ تا ۵۴ سال همانند ایران نرخ مشارکت نیروی کار پایین و شکاف جنسیتی اشتغال قابل توجهی را داشته است. نرخ مشارکت نیروی کار پایین ترکیه در گروه سنی ۵۵ تا ۶۴ سال نیز در آمارها قابل مشاهده است که ترکیه در این شاخص گروه سنی رتبه ۱۲۶ را از ۱۳۰ کشور به خود اختصاص داده است. در عربستان نیز اگرچه نرخ مشارکت اقتصادی گروه سنی ۲۵ تا ۵۴ سال همچنان پایین بوده (رتبه ۱۱۵) اما نرخ بیکاری در این کشور نسبتاً کم (رتبه ۳۵) رقم خورده است.

در ارتباط با شاخص پیچیدگی اقتصادی نیز به نظر می‌رسد ترکیه در جایگاه بهتری نسبت به ایران و عربستان سعودی قرار دارد. شاخص پیچیدگی اقتصادی را می‌توان تعریفی خاص از تنوع کالاها در نظر گرفت که براساس نوعی ارزش‌گذاری برای

^۰ Economic Complexity

معاونت بررسی های اقتصادی

هر کالا تعریف شده است. در واقع این شاخص میزان دانش کاربردی که هر کشور آن را دارا است را اندازه گیری و میزان بهره وری محصولات خروجی یک کشور را بیان می کند.

استدلال این است کالاهایی که توسط تعداد کشورهای کمی تولید می شوند کالاهای پیچیده تری هستند و تولید آنها نیازمند قابلیت ها و دانش بیشتر و پیچیده تری است و در مقابل کالاهایی که توسط کشورهای زیادی تولید می شوند قابلیت ها و دانش کمتر و ساده تری لازم دارند. با توجه به جدول ۵ می توان گفت در بین سه کشور مورد بررسی، ایران کمترین پیچیدگی اقتصادی را در محصولات صادراتی خود دارد.

در جدول ۵ دو شاخص «سهم شاغلان با مهارت بالا» و «سهم شاغلان با مهارت متوسط» مورد بررسی قرار گرفته است. این دو شاخص تعداد افرادی که به ترتیب در مشاغل نیازمند به تحصیلات عالی و مشاغلی که حداقل نیازمند به تحصیلات متوسط هستند را بر حسب درصدی از تعداد کل افراد شاغل نشان می دهد. با توجه به آمارها به نظر می رسد در سال ۲۰۱۶ در بین سه کشور مورد بررسی عربستان نسبت به دو کشور دیگر، رتبه های بهتری را رقم زده است. عربستان در شاخص سهم شاغلان با مهارت متوسط بهترین رتبه را در دنیا (رتبه یک در بین ۱۳۰ کشور مورد بررسی) و در شاخص سهم شاغلان با مهارت بالا رتبه ۵۲ را داشته است.

علاوه بر این موارد، مجمع جهانی اقتصاد در نظر سنجی ای میزان سهولت دسترسی به نیروی کار ماهر را به عنوان یک شاخص مورد بررسی قرار داده است. رتبه سه کشور ایران، ترکیه و عربستان سعودی در این شاخص در جدول ۵ آمده است که با توجه به آن ایران بهترین رتبه را نسبت به سایر کشورها داشته است.

• گروه سنی ۵۵ تا ۶۴ سال

جدول ۶ وضعیت رتبه ایران، ترکیه و عربستان در برخی از زیرمعیارهای آموزش و اشتغال در گروه سنی ۵۵ تا ۶۴ سال را نشان می دهد.

جدول ۶- مقایسه رتبه ایران، ترکیه و عربستان در معیار های منتخب (گروه سنی ۵۵ تا ۶۴ سال) ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶

ترکیه		عربستان		ایران		معیار
۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	
(از بین ۱۳۰ کشور)	(در بین ۱۲۴ کشور)	(از بین ۱۳۰ کشور)	(در بین ۱۲۴ کشور)	(از بین ۱۳۰ کشور)	(از بین ۱۲۴ کشور)	
۹۳	۷۹	۹۶	۹۲	۹۷	۹۳	نرخ دستیابی به آموزش ابتدایی
۹۶	۹۲	۷۷	۷۳	۸۰	۷۶	نرخ دستیابی به آموزش متوسطه
۸۰	۷۶	۵۸	۵۵	۸۴	۸۰	نرخ دستیابی به آموزش عالی

جدول ۶- مقایسه رتبه ایران، ترکیه و عربستان در معیار های منتخب (گروه سنی ۵۵ تا ۶۴ سال) ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶

معیار		ایران		عربستان		ترکیه	
		۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶
		(از بین ۱۲۴ کشور)	(از بین ۱۳۰ کشور)	(از بین ۱۲۴ کشور)	(از بین ۱۳۰ کشور)	(در بین ۱۲۴ کشور)	(در بین ۱۳۰ کشور)
نرخ مشارکت نیروی کار		۱۲۲	۱۲۷	۱۱۵	۱۰۴	۱۲۱	۱۲۶
نرخ بیکاری		۵۹	۷۷	-	۱	۶۵	۸۷

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

در گروه سنی ۵۵ تا ۶۴ سال نیز نرخ مشارکت پایین در هر سه کشور مشاهده می شود. این در حالی است که نرخ بیکاری در عربستان صفر بوده و عربستان در این شاخص با بهترین رتبه، در صدر ۱۳۰ کشور مورد بررسی قرار گرفته است.

• گروه سنی بالای ۶۵ سال

جدول ۷ وضعیت رتبه ایران، ترکیه و عربستان در برخی از زیرمعیارهای آموزش و اشتغال در گروه سنی بالای ۶۵ سال را نشان می دهد.

جدول ۷- مقایسه رتبه ایران، ترکیه و عربستان در معیار های منتخب (گروه سنی بالای ۶۵ سال) ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶

معیار		ایران		عربستان		ترکیه	
		۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۶
نرخ دستیابی به آموزش ابتدایی		۹۵	۹۹	۹۸	۱۰۲	۸۳	۸۶
نرخ دستیابی به آموزش متوسطه		۸۸	۹۱	۸۵	۸۸	۸۹	۹۳
نرخ دستیابی به آموزش عالی		۷۷	۷۷	۶۱	۶۴	۷۲	۷۵
نرخ مشارکت نیروی کار		۶۷	۷۴	۸۱	۷۵	۸۱	۸۷
نرخ بیکاری		۴۰	۵۰	-	۱	۵۱	۷۰

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

در گروه سنی بالای ۶۵ سال نیز عربستان بهترین رتبه را در ارتباط با نرخ بیکاری داشته است. ایران نیز در این زمینه وضعیت بهتری را نسبت به سایر گروه های سنی داشته است.

شاخص سرمایه انسانی و درآمد ناخالص ملی

شاخص سرمایه انسانی همبستگی مشخصی را بین میزان درآمد یک اقتصاد و ظرفیت آن برای توسعه و استقرار سرمایه انسانی نشان می‌دهد. به عبارتی کشورهای با درآمد ناخالص ملی (GNI^۶) و تولید ناخالص داخلی سرانه بالاتر به طور متوسط امتیازهای بالاتری را در شاخص سرمایه انسانی کسب کرده‌اند. اگرچه استثنایی نیز در این میان وجود داشته است. در جدول ۷ میزان به کارگیری کشورها از پتانسیل نیروی انسانی خود به تفکیک درآمد کشورها نشان داده شده است.

جدول ۷- همبستگی بین درآمد و بکارگیری پتانسیل نیروی انسانی

میزان بکارگیری پتانسیل‌های نیروی انسانی	تعداد کشورهای با درآمد بالا ($GNI \geq 12736$)	تعداد کشورهای با درآمد متوسط رو به بالا ($4126 \leq GNI \leq 12735$)	تعداد کشورهای با درآمد متوسط رو به پایین ($1046 \leq GNI \leq 4125$)	تعداد کشورهای با درآمد پایین ($GNI \leq 1045$)
بالای ۸۰ درصد	۱۹	۰	۰	۰
بین ۷۰ تا ۸۰ درصد	۲۲	۱۲	۶	۰
بین ۶۰ تا ۷۰ درصد	۸	۱۶	۴	۰
کمتر از ۶۰ درصد	۰	۴	۱۳	۱۶
مجموع	۴۹	۳۲	۳۳	۱۶

منبع: مجمع جهانی اقتصاد

با توجه به جدول ۷ از ۴۹ اقتصاد با درآمد بالا (با GNI سرانه بالای ۱۲۷۳۶\$)، ۱۹ اقتصاد بالای ۸۰ درصد پتانسیل نیروی انسانی، ۲۲ اقتصاد بین ۷۰ تا ۸۰ درصد و هشت مورد آن‌ها بین ۶۰ تا ۷۰ درصد پتانسیل نیروی انسانی خود را به کار گرفته‌اند.

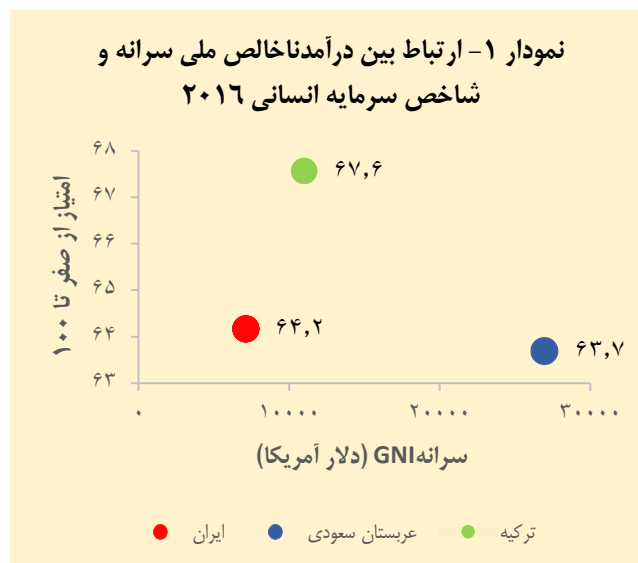
براساس تقسیم بندی درآمدی مجمع جهانی اقتصاد، ایران و ترکیه دو کشور با درآمد متوسط رو به بالا بوده و عربستان جزو کشورهای با درآمد بالا قرار می‌گیرد. هر کدام از این سه کشور سهم متفاوتی از پتانسیل نیروی انسانی خود را به کار گرفته‌اند. نمودار ۱ وضعیت هر کدام از این سه کشور را با توجه به GNI سرانه و امتیاز هر کشور در شاخص سرمایه انسانی نشان می‌دهد.

با توجه به نمودار ۱ عربستان با اینکه نسبت به دو کشور دیگر درآمد ناخالص ملی سرانه بالاتری را داراست اما به نسبت به میزان کمتری از پتانسیل سرمایه انسانی خود استفاده می‌کند. ترکیه به نسبت درآمد ناخالص ملی کمتری از عربستان دارد

^۶ Gross National Income

معاونت بررسی های اقتصادی

اما توانسته به میزان بیشتری از پتانسیل نیروی انسانی خود استفاده کند. ایران نیز با اینکه بین این سه کشور کمترین درآمد ناخالص ملی سرانه دارد اما نسبت به عربستان امتیاز بالاتری (اگرچه با تفاوت اندک) را بدست آورده است.

منبع: بانک جهانی و مجمع جهانی اقتصاد

یادگیری و اشتغال

شاخص سرمایه انسانی از دو موضوع اشتغال و یادگیری تشکیل شده است. کشورها باید خروجی سرمایه انسانی خود را در هر دو زمینه پیشینه کنند.

نمودار ۲ شکاف بین دو موضوع یادگیری و اشتغال را برای سه کشور ایران، عربستان و ترکیه نشان می دهد. امتیازهای مربوط به یادگیری و اشتغال ارقامی بین صفر تا ۱۰۰ بوده که رقم ۱۰۰، بهترین نتیجه ممکن و مناسب ترین عملکرد را منعکس می کند. با توجه به این نمودار عربستان امتیاز بهتری

در زمینه یادگیری و ترکیه امتیاز بهتری را در زمینه اشتغال داشته است. ایران نیز در هر دو زمینه امتیاز به نسبت کم تری را داشته است.

شاخص یادگیری در طول دوره زندگی

در ارتباط با شاخص یادگیری در دنیا، به نظر می رسد که گروه های سنی زیر ۲۵ سال شاخص یادگیری بالاتری را نسبت به گروه های سنی بالای ۲۵ سال ثبت کرده اند و به نسبت شکاف بزرگی بین شاخص یادگیری این دو گروه سنی وجود دارد. به طور متوسط در دنیا امتیاز گروه های سنی زیر ۲۵ سال معادل ۷۳ بوده در حالی که امتیاز برای گروه های سنی بالای ۲۵، معادل ۵۱ بوده است.

معاونت بررسی های اقتصادی

ایران جزو کشورهایی است که به نسبت بین شاخص یادگیری جوانان (زیر ۲۵ سال) و افراد مسن تر (بالای ۲۵ سال) شکاف بزرگی را دارا است (امتیاز یادگیری ۸۰ برای افراد زیر ۲۵ سال و امتیاز یادگیری ۴۴ برای افراد بالای ۲۵ سال). بین ایران، عربستان و ترکیه، بیشترین شکاف در آموزش بین افراد جوان و پیر مربوط به ایران و کمترین شکاف مختص عربستان بوده است.

مجمع جهانی اقتصاد کشورها را در دنیا براساس میزان شکاف شاخص یادگیری بین گروه های سنی زیر ۲۵ سال و بالای ۲۵ سال، به چهار گروه تقسیم کرده است:

گروه اول شامل کشورهایی مانند چین و ایسلند هستند که پیشتر ظرفیت یادگیری در نسل های قدیمی خود را بهبود داده اند و همچنان در حال بهبود شاخص یادگیری برای نیروی انسانی آینده خود هستند. در واقع امتیاز شاخص یادگیری افراد بالای ۲۵ سال برای این کشورها در حال حاضر در وضعیت نسبتا مناسبی (بالای ۵۰) بوده اما پتانسیل یادگیری افراد جوان در این کشورها در حال رشد بوده است.

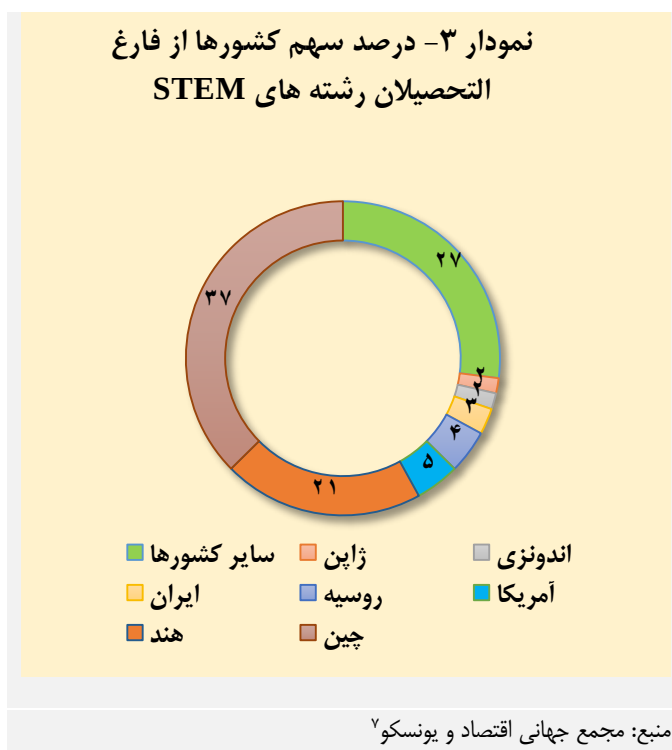
گروه دوم کشورهای شامل اقتصادهای بالغ از جمله آلمان، ژاپن و سوئیس هستند که پیشتر در نسل های قبل به ظرفیت یادگیری بالایی رسیده اند و هم اکنون دیگر بهبود چشم گیری را در شاخص یادگیری جوانان این کشورها شاهد نخواهیم بود. در واقع امتیاز شاخص یادگیری افراد بالای ۲۵ سال برای این کشورها در حال حاضر بالای ۵۰ بوده و برای افراد جوان تغییری را در امتیاز یادگیری آنها شاهد نخواهیم بود (شکاف امتیاز یادگیری در دو گروه سنی پایین است)

گروه سوم که ایران و ترکیه هم در بین آنها وجود دارند، کشورهایی هستند که اخیرا در استفاده از ظرفیت یادگیری جوانان خود از میزان پایین در گذشته به سطح بالا در حال حاضر رسیده اند. در واقع برای این گروه امتیاز شاخص یادگیری افراد بالای ۲۵ سال کم (پایین ۵۰) بوده اما پتانسیل یادگیری افراد جوان در این کشورها در حال رشد بوده است.

بنابر گزارش مجمع جهانی اقتصاد، برای کشورهای عضو این گروه (از جمله ایران و ترکیه) بهره برداری کامل از پتانسیل سرمایه انسانی از نسل های جوان تر برای بدست آوردن فرصت های انقلاب صنعتی چهارم، حیاتی خواهد بود.

گروه چهارم نیز شامل کشورهایی نظیر نیجریه هستند که تاکنون موفق به بهبود استفاده از ظرفیت یادگیری جوانان خود نبوده اند و نگرانی ها در مورد روند سرمایه انسانی این کشورها در آینده در حال افزایش است. در واقع در این گروه از کشورها در حالی که امتیاز شاخص یادگیری افراد بالای ۲۵ سال پایین بوده، بهبودی را نیز در پتانسیل یادگیری جوانان در این کشورها شاهد نخواهیم بود.

تنوع مهارت‌ها

از آنجایی که پیش بینی از نوع شغل‌ها در آینده آسان نبوده، کشورها علاوه بر پی شرفت تحصیلی باید یک استخر متنوع از انواع مختلف مهارت‌ها را در بازار کار خود در نظر داشته باشند.

یک مجموعه از مهارت‌هایی که طی سال‌های آتی تقاضای بالایی برای آنها وجود خواهد داشت، مهارت‌های مرتبط با علوم، تکنولوژی، مهندسی و ریاضیات (STEM^۸) و یکی از معیارهای آمادگی صنایع و کشورها در آینده وسعت و عمق این مهارت‌ها در استخر مهارت‌های هر کشور خواهد بود.

مجمع جهانی اقتصاد در گزارش ۲۰۱۶ سرمایه انسانی خود، توزیع جهانی فارغ التحصیلان اخیر در رشته‌های

STEM را بررسی کرده که براساس آن ایران پنجمین کشور از نظر تعداد فارغ التحصیلان در این رشته‌ها (با تعداد ۳۳۵ هزار نفر) بوده است. چین، هند، آمریکا و روسیه به ترتیب در جایگاه‌های اول تا چهارم قرار دارند. در نمودار ۳ درصد سهم کشورهای عمده در میزان فارغ التحصیلان رشته‌های STEM قابل مشاهده است.

منبع

۱. World Economic Forum, ۲۰۱۶, "The Human Capital Report ۲۰۱۶".
۲. World Economic Forum, ۲۰۱۵, "The Human Capital Report ۲۰۱۵".
۳. Hausmann, R., C. Hidalgo, et al., "The Atlas of Economic Complexity", Centre for Economic Development at Harvard University

^۷ UNESCO

^۸ Science, Technology, Engineering and Mathematics